

Ursprung og Historie af Artikel V af Prager Freden.

Die deutschen Akten zur Frage der Teilung Schleswigs
(1863

—1879). Herausgegeben von Fritz Håhnsen. I.

—II. Breslau

1929. (Veröffentlichungen der Schleswig-Holsteinischen
Universitäts-gesellschaft Nr. 21).

Bismarck und die nord-schleswigsche Frage 1864

—1879. Die

Diplomatischen Akten des Auswärtigen Amtes zur
Geschichte

des Artikels V der Prager Friede. Im Auftrag des
Auswärtigen Amtes herausgegeben von Walter Platzhoff,
Kurt Rheindorf, Johannes Tiedje. Mit einer historischen
Einleitung

von Walter Platzhoff. Berlin 1925.

Historisk Tidsskrift, Bind 10. række, 2 (1932)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskrift.dk/pdf/hto/hto_10rk_0002-PDF/hto_10rk_0002_80382.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=80382>

pdf genereret den : 28/5-2008

Bogens Stil er i Vendinger og Udtryk altfor meget i Slægt med Dagspressens¹, denne kan man dog tilgive meget paa Grund af dens hurtige Tilbliven og Nødvendigheden af at vække Opmærksomhed, men af et Værk som det foreliggende fordrer man det vel formede og gennemtænkte. I Bogen kan det hændes, at Stil og Sprog ruller afsted uden Kontrol af Grammatik eller Tanke².

I et Værk af Art og Karakter som Bogen bør en vis Smag og Holdning overholdes (S. 153): »uvedkommende, der vilde pille ved Statsfinanserne«, et Udraabstegn i Parentes, en i Klammer sat ironisk Bemærkning, et klodset anbragt NB (S. 119), et lille Hib til Nutiden — alt saadant er næppe paa sin Plads.

Med god Grund bringer Værket ikke noget stort Billedstof, men tiltalende virker enkelte medtagne Portrætter samt Billeder af nogle Bygninger.

Det maa haabes, at Forf. vil føre sit Foretagende lykkeligt til Ende. Den her i min Anmeldelse fremsatte Kritik af enkelte Punkter ligesom ogsaa overfor visse Sider af Fremstillingsmaaden har kun haft til Hensigt mulig at kunne retlede til Nytte for Fortsættelsen, uden at det betydelige Arbejde, der er nedlagt i Værket, derved miskendes.

Johannes Steenstrup.

Ursprung und Geschichte des Artikels V des Prager Friedens. Die deutschen Akten zur Frage der Teilung Schlesiens (1863—1879). Herausgegeben von Fritz Hähnsen. I.—II. Breslau 1929. (Veröffentlichungen der Schleswig-Holsteinischen Universitätsgesellschaft Nr. 21).

Bismarck und die nordschleswigsche Frage 1864—1879. Die Diplomatischen Akten des Auswärtigen Amtes zur Geschichte des Artikels V des Prager Friedens. Im Auftrage des Auswärtigen Amtes herausgegeben von Walter Platzhoff, Kurt Rheindorf, Johannes Tiedje. Mit einer historischen Einleitung von Walter Platzhoff. Berlin 1925.

I 1925, da 1. bd. af professor Aage Friis' arbejder »Den danske Regering og Nordslesvigs Genforening med Danmark« og »Det

¹ »Drewsens Personlighed kan næppe siges at have rummet fuld Valuta for hele hans tydelige Bestræbelse efter at staa som den patenterede Bondefører og Bondeven« (S. 464). — Hvorledes paa den anden Side Forf. ofte benytter den tætbyggede Cancellistil, se S. 63 Anm. 1.

² »Værnepligten gav Bondestanden en iøjnefaldende Særstilling i Samfundet og lod det at være Bonde blive ikke blot en praktisk, men et ligefrem personligt Begreb« (S. 25). — Ret ofte giver Bogens Udtryksmaade Læseren Problemer at løse, saaledes S. 465: »selv i de følgende Samlinger skulde Bondernes Forhold til Forhandlingerne blive et Problem«.

nordslesvigske Spørgsmaal 1864—1879« forelaa, fremkom den forlængst bebudede udgave af det tyske udenrigsministeriums akter vedr. det nordslesvigske spørgsmaal, hvis forberedelse havde motiveret, at prof. Friis under sin materialeindsamling ikke fik adgang til det tyske udenrigsministeriums arkiv. Den tyske aktudgave bringer meget nyt og vigtigt stof, men dens mangler er iøjnefaldende og blev straks paatalt fra tysk og dansk side: Den 53 sider store historiske indledning af W. Platzhoff tager intet hensyn til de danske publikationer og bliver derved paa vigtige punkter aabenbart urigtig (se f. e. s. 11 f.); en række aktstykker, der tildels omtales i de aftrykte numre, er uden motivering udeladt (se f. e. s. 84, 101 f; de der omtalte, men ikke aftrykte depecher findes hos Hähnsen som nr. 291, 336, 345). Paa initiativ af prof. O. Scheel og dr. Schifferer foranstaltede derfor den baltiske kommission i Kiel ved dr. Fritz Hähnsen en supplerende udgave. Medens Platzhoffs materiale udelukkende stammer fra det tyske udenrigsministeriums arkiv, har Hähnsen, foruden at han paany har gennemgaaet dette, tillige udnyttet flere andre arkiver, deriblandt Hohenzollernes husarkiv og lokalstyrelsens arkiver i Kiel og Slesvig. Han har derved været i stand til at føje ca. 700 numre til Platzhoffs ca. 400. Kun naar et aktstykke er utilfredsstillende aftrykt hos Platzhoff, har Hähnsen udgivet det paany, og de to aktsamlinger maa derfor benyttes samtidig.

I modsætning til den danske aktsamling omfatter de tyske ogsaa perioden 1863—64 og bringer fra tiden dec. 1863—dec. 1864 op imod 300 numre. Dette har foranlediget en tysk anmelder til at kræve den danske publikation udvidet til at omfatte 1863—64. Den for »Det nordslesvigske Spørgsmaal« satte tidsgrænse, Wienerfreden, maa imidlertid anses for berettiget baade af saglige grunde, forsaavidt samlingen har til formaal at belyse regeringens arbejde for en genforening med Nordslesvig fra det øjeblik, da landsdelens tab var en traktatmæssigt fastslaaet kendsgerning, og af praktiske, da en udgave af de danske diplomatiske akter vedr. 1863—64 nødvendigvis maa blive overordentlig omfattende. At en saadan udgave er i høj grad ønskelig, ogsaa til supplerung af »Det nordslesvigske Spørgsmaal« (delingstankens udvikling osv.), skal gerne indrømmes.

De tyske aktsamlinger bestaar næsten udelukkende af embedsmæssig korrespondance; privatbreve, der i den danske samling giver saa mange bidrag til en intimere forstaaelse af personerne og sagen, savnes saa godt som helt. Delvis skyldes det maaske forskel paa tysk og dansk diplomatisk sædvane, delvis

vel ogsaa det nordslesvigske spørgsmaals relativt mindre vigtighed for tysk udenrigspolitik. Den preussisk-tyske regerings, særlig Bismarcks stilling til det nordslesvigske spørgsmaal foreligger derfor langt fra saa klart og indgaaende belyst som den danske regerings, men de tyske publikationer bringer dog en række vigtige oplysninger om dette hovedpunkt. Bismarcks holdning synes at have været ret konsekvent. Fra begyndelsen af 1865 var han klar over, at han kunde blive udsat for at skulle købe hertugdømmernes annekstion med afstaaelsen af en del af Slesvig til Danmark (se bl. a. Hähnsen nr. 321). I sine udtalelser til tyske og fremmede diplomater før og efter Pragfreden holdt han bestandig fast ved, at der aldrig kunde være tale om at afstaa Als og Dybbøl, men paa den anden side afviste han i sommeren 1867 over for den preussiske indenrigsminister bestemt tanken om at nøjes med en afstaaelse af nogle faa af de nordlige sogne; et saadant forslag vilde, erklærede han, »sowohl in der Bevölkerung wie von Dänemark und den auswärtigen Mächten als eine Diversion empfunden und nirgends als eine ehrliche und loyale Ausführung der im Prager Frieden von Preussen übernommenen Verpflichtungen angesehen werden« (Platzhoff nr. 112). I sept. 1865 angav han til den franske chargé d'affaires en linie lidt nord for Aabenraa til nordspidsen af Rømø som en grænse, der formentlig vilde kunne tilfredsstille Frankrig og Preussens militære interesser (Origines VII, nr. 1590), antagelig den samme linie, som han juni 1867 til den preussiske indenrigsminister erklærede for den naturligste afstemningsgrænse (Platzhoff nr. 112), og som han i febr. 1868 tilbød Danmark, Gjennerlinien. Bidrag til forstaaelsen af Bismarcks fortolkning af art. V giver Platzhoff nr. 199, 221, 253, iflg. hvilke man fra fransk side i Nikolsburg havde ladet forstaa, at Frankrig vilde være tilfreds med en meget ringe afstaaelse, som kunde vise, at Napoleon havde erindret de danske ønsker (sml. Bismarcks udtalelse til grev Frijs hos Friis I, 141; jfr. ogsaa Platzhoff nr. 228), fremdeles den allerede tidligere kendte instruks til Goltz $\frac{9}{7}$ 1866 (Platzhoff nr. 41). Om forhandlingerne i Nikolsburg og Prag bringer de tyske samlinger meget magre oplysninger, som i alt væsentligt stemmer med den af Friis paa grundlag af de østrigske akter givne fremstilling. Paafaldende er det, at under forhandlingerne om den endelige fred den preussiske forhandler Werther allerede $\frac{9}{8}$ over for Østrigerne udtaler ønsket om udeladelse af »det nordslesvigske forbehold«, medens Bismarck i instruksen af $\frac{15}{8}$ intet har at indvende til det østrigske forslag og først $\frac{19}{8}$ instruerer Werther om, at forbeholdet kun skal blive staaende, hvis Østrig udtrykkelig ønsker det (Platzhoff

nr. 47, 51; Hähnsen nr. 415). Bismarcks korrespondance med de indenrigske myndigheder viser, at han lige fra Nikolsburg var forberedt paa, at en afstemning i Nordslesvig relativt snart skulde finde sted, og at han endnu i tiden mellem de preussisk-danske forhandlingers ophør og den fransk-tyske krig ansaa en afstaaelse for mulig; paa den anden side var han allerede i marts 1867 inde paa tanken om at søge Frankrigs billigelse til ophævelse af art. V (Platzhoff nr. 86—87). Om forhandlingerne mellem Danmark og Preussen 1867—68 findes i de tyske samlinger en mængde aktstykker, som bl. a. belyser de tyske garantifordringers udvikling. Interessant er Heydebrands indberetning om hans samtale med Frijs $7/5$ 1867 (Platzhoff nr. 98). Gesandten fremhæver i sin rapport, at den danske regering antagelig hverken vil gaa ind paa garantier for tyskerne i Nordslesvig eller paa et enklavesystem, og konkluderer, at udførelsen af artikel V under hensyntagen til de tyske interesser efter hans mening vil støde paa store, næsten uoverstigelige vanskeligheder. Bismarcks randbemærkning viser, at ogsaa han ansaa det for usandsynligt, at Danmark vilde gaa med til at give garantier. Noget grundlag for, at Friis' vurdering af de preussiske garantikrav skulde være »widerlegt« gennem de tyske akter, saaledes som Alnor paastaar (Zeitschrift für schl.-holst. Gesch. bd. 59, s. 560), findes ikke i de tyske publikationer. Naar Bucher i sin erklæring af $21/2$ 1868 (Friis I, s. 398) krævede »normalaaret« 1846 bibeholdt for sprogordningens vedkommende, maatte og maa det fra et dansk standpunkt opfattes som »ubilligt«.

Ogsaa paa mere periferiske omraader indeholder de tyske akter oplysninger af interesse: om den danske konges endnu 1866 udtalte ønske om at faa Sydslesvig med de glyksborgske slægtsbesiddelser (Platzhoff nr. 48, Hähnsen nr. 406) om Heltzens og Molzens optræden og om den svenske regerings stilling, belyst navnlig ved gesandtindberetninger fra Stockholm, af hvilke Platzhoff nr. 393 (referat af en samtale mellem den tyske gesandt og Oscar II i marts 1879 om art. V.s ophævelse) giver et indtryk af den svenske konges tvetydige holdning i det nordslesvigske spørgsmaal, etc. etc. Korrespondancen mellem regeringen i Berlin og myndighederne i hertugdømmerne, som navnlig Hähnsen bringer i stort omfang, har betydning ogsaa for studiet af Sønderjyllands indre historie. Hist og her vil der vel kunne paavises huller ogsaa i den Hähnsenske samling. Paafaldende er det, at depecher fra og til København fra tiden $22/10$ 1878— $3/2$ 1879 helt mangler baade hos Platzhoff og Hähnsen, og at ingen af de to samlinger indeholder nogen bemærkning om, at saadanne depecher har været eftersøgt; der har utvivlsomt været korresponderet mellem Berlin

og gesandtskabet (generalkonsulatet) i København i anledning af det cumberlandske bryllup, bl. a. om hvilken holdning de tyske diplomater skulde indtage under bryllupsfestlighederne. Paa de fleste punkter vil man dog vistnok kunne være tryk med hensyn til dr. Hähnsens omhu ved materialeindsamlingen, ligesom hans udgiverteknik synes at være upaaklagelig. Hans aktudgaves brugbarhed forøges ved fortræffelige henvisninger til den foreliggende litteratur om emnet, der i fuldstændighed staar over den danske aktpublikations henvisningsapparat.

Povl Bagge.

Th. Kingo's „Aandelige Siunge-Koor“. Med Indledning af J. Oskar Andersen og Noter af M. H. Pedersen. København 1931 — L. J. Koch: Salmedigteren Brorson. København 1931.

Aaret 1931 har bragt værdifulde Bidrag til dansk Psalme-historie, idet ny Undersøgelser vedrørende vore to største Psalme-digtere fra ældre Tid, Kingo og Brorson, har set Lyset.

Den gavmilde Litteraturmæcen Apoteker A. E. Sibbernsen har bekostet en Nyudgave af Th. Kingo's »Aandelige Siunge-Koor«, som navnlig maa siges at have Betydning ved at være forsynet med en omfangsrig og interessant kirkehistorisk Indledning af Professor, Dr. J. Oskar Andersen: *Dansk Syn paa Fromhed og »Gudfrygtigheds Øvelse« i ældre luthersk Tid.* Efter en Omtale af Forholdet mellem det 16. og 17. Aarhundredes nationale — originale eller oversatte — Digtning og den nyere »Kunstpoesi« og en Redegørelse for Opbygningen af »Sjungekoret« med Paavisning af, hvorledes den oprindelige Plan for dette har forskudt sig i Aarene mellem Udgivelsen af 1. og 2. Part, følger Afhandlingens Hovedparti: Skildringen af den Fromhedstype, Kingo som religiøs Digter tilhører. For at give den fulde Forstaaelse heraf behandler Forf. først de forskellige Fromhedsretninger, der siden Reformationen har været herskende i den danske Kirke. Meget lærerigt paavises det, hvorledes den gammellutherske, trosoptimistiske Type, der repræsenteredes baade af Reformatorernes Slægtled og af Filippismens Ordførere, i Begyndelsen af det 17. Aarhundrede afløstes af en pessimistisk, pietistisk farvet Bodsfromhedsretning, ført frem af Mænd som Hans Poulsen Resen og Holger Rosenkrantz, Caspar Bartholin og Jens Dinesen Jersin, især dog af Jesper Brochmand. Denne Retnings Kendetegn var navnlig en afgjort Mistillid til det naturlige Menneskes aandelige Kræfter forenet med strenge Krav om »Ponitentse«.